

اثر بخشی تکنولوژی آموزشی در ایجاد شوق یادگیری

اشاره

یکی از مهم‌ترین دغدغه‌ها و چالش‌های امروزهٔ تعلیم و تربیت، استواری و استمرار یادگیری بر پایهٔ حسی درونی است که هر یادگیرنده در برابر موضوع یادگیری در خود پیدا می‌کند. این مهم در تمامی دوره‌های تحصیلی اهمیت و جایگاه ویژه‌ای دارد تا جایی که در متون مربوط به انگیزش تحصیلی می‌توانیم با فصول مختص شوق و لذت یادگیری به‌عنوان اصلی‌ترین راه‌های انگیزش درونی مواجه شویم. بر این پایه، آیا تکنولوژی آموزشی می‌تواند بر ایجاد شوق یادگیری بر فراگیرندگان تأثیری داشته باشد؟ آیا تجهیز معلم به مهارت‌های وابسته به بخش نرم‌افزاری تکنولوژی آموزشی، همچون طراحی آموزشی و یا بهره‌گیری کلاس درس از ابزارهای آموزشی، بر ایجاد شوق یادگیری مؤثر است؟ این پرسش‌ها دست‌مایهٔ نوشتهٔ پیش‌روست.

بودیم، در این صورت تکرارها آزاردهنده بودند و اگر در گروه دانش‌آموزانی بودیم که در طول سال تحصیلی موفقیت‌چندانی به دست نیاورده بودیم، باز هم این نوع از تکرارها ملال‌آور بود و در نهایت هرگز به شکوفایی بیشتر ختم نمی‌شد.

این تجربهٔ گذشته و مشاهدهٔ آن روز کلاس درس، پرسش مهمی را در ذهن من ایجاد کرد: چگونه می‌توان کلاس‌های درس را به گونه‌ای مدیریت کرد که دانش‌آموز از جریان تدریس معلم و انجام فعالیت‌های یادگیری از جمله تکلیف و تمرین در کلاس احساس شادابی و نشاط کند؟

روان‌شناسان یادگیری و اصحاب تعلیم و تربیت پاسخ به سؤال یاد شده را در گروه ایجاد لذت یادگیری می‌دانند که در نتیجهٔ آن شوق یادگیری نیز ایجاد می‌شود؛ همان احساس خوشایند که یادگیرنده از یادگیری خود کسب می‌کند و بر اثر

کلیدواژه‌ها: شوق یادگیری، لذت یادگیری، تکنولوژی آموزشی

نزدیک به روزهای امتحانات پایان ترم بود و تقریباً همهٔ کلاس‌ها به مرور و دورهٔ آنچه پیش از این آموزش داده بودند سپری می‌شدند. این در حالی بود که برای شناسایی موانع و اشکالات احتمالی آموزشی در یک مدرسه به بازدید از چند کلاس درس دعوت شده بودم. حضور در همان چند کلاس اول کافی بود تا متوجه یکی از مهم‌ترین مشکلات آموزشی در آن مدرسه شویم. کلاس‌هایی که درس‌ها را مرور می‌کردند، ولی در آن‌ها نشانی از خلاقیت، ابتکار، شور و هیجان یادگیری یافت نمی‌شد. این شرایط آزاردهنده مرا به یاد دوران تحصیل خودم انداخت که چگونه با سختی بسیار مجبور به تحمل کلاس‌های کسالت‌بار و ملالت‌آور در روزهای پیش از امتحانات بودیم. اگر دانش‌آموزی درس خوان و موفق

تکنولوژی آموزشی تنها به بعد تجهیزات و فضا در کلاس درس محدود نمی شود و برای داشتن کلاسی سرشار از شوق یادگیری لازم است به بعد محتوایی تکنولوژی آموزشی نیز توجه شود

آن تمایل درونی او به مطالعه بیشتر و یادگیری عمیق تر افزایش می یابد و هرگونه موفقیتی که دانش آموز در این مرحله به دست می آورد، موجب نشاط و لذت یادگیری می شود. البته کسب موفقیت بیشتر متضمن تلاش بیشتر است، اما این بدان معنا نیست که اگر جو حاکم بر کلاس درس جدی تر، خشک تر و با قوانین خسته کننده همراه باشد، امید موفقیت تحصیلی در آن افزایش می یابد. بر عکس، این از جمله هنرمندی های معلمان است که بتوانند تجربه طعم شیرینی ناشی از درک و فهم نکته تازه و یادگیری را برای دانش آموزان خود فراهم آورند و این موفقیت، همان منبع ایجاد شوق یادگیری است.

تکنولوژی آموزشی و شوق یادگیری

از جمله مباحث کلیدی در آموزش و پرورش، رویکرد بهره گیری هوشمندانه معلم از تکنولوژی آموزشی در کلاس درس است که عملکرد وابسته بر این رویکرد

می تواند به افزایش بهره گیری از فناوری آموزشی در کلاس و یا به عدم توجه به آن منجر شود. اما نکته مهم در این باره میزان تأثیرگذاری و ارتباط تکنولوژی آموزشی با میزان شوق یادگیری در دانش آموزان است.

حال، پرسش اصلی این است که تکنولوژی آموزشی بر چه اساس و ملاکی می تواند در ایجاد و افزایش شوق یادگیری در فراگیرندگان اثربخش باشد؟ برای پاسخ به این سؤال، بررسی نتایج پژوهش ها و مطالعات انجام شده می تواند راهنمای صریحی در اختیار قرار دهد. در این خصوص، مطالعات گوناگونی صورت گرفته اند که نتایج همه آنها نشان دهنده ارتباط مستقیم و تأثیرگذار تکنولوژی آموزشی بر مقوله هایی چون موفقیت تحصیلی، پیشرفت تحصیلی، انگیزش در کلاس درس و نیز پویایی بیشتر در فرایند یاددهی یادگیری است. برای مثال، زمانی و افخمی در تحقیقی با عنوان «موانع بهره گیری از تکنولوژی آموزشی

در فرایند یاددهی - یادگیری» که گزارش آن در مجله تکنولوژی آموزشی به چاپ رسید (۱۳۸۵: ۳۳-۳۰) به نتایج گوناگونی دست یافته اند، از جمله اینکه استفاده از تکنولوژی های آموزشی در تدریس و یادگیری، باعث خارج شدن کلاس از حالت یکنواختی، فعال شدن دانش آموزان، بروز خلاقیت و نوآوری و تسریع در امر یادگیری فراگیرندگان می شود.

نمونه مطالعه انجام شده، مانند پژوهش یاد شده، در طول سال های گوناگون، به جنبه های گسترده تأثیرگذاری تکنولوژی آموزشی بر تحصیل موفق دانش آموزان اشاره می کند که این امر را به موضوعی بدیهی در امر تعلیم و تربیت تبدیل کرده است. براساس این مطالعات، توجه و استفاده از تکنولوژی آموزشی در کلاس درس، تنها به بهره گیری از ابزار و تجهیزات آموزشی محدود نمی شود و همانند تعریفی که از آن داریم، می تواند جنبه های طراحی آموزشی، تمرین ها و فعالیت های

تجهیزات و امکانات خاص لازمه تنوع فعالیت‌های آموزشی نیست، هر چند در آن مؤثر است. خلاقیت معلم و اندیشه باز وی به طراحی چنین فعالیت‌های متنوعی می‌انجامد

است. برای مثال، دانش‌آموزان دوره ابتدایی می‌توانند تمرین نوشتن را در اشکال گوناگونی تجربه کنند که برای آن گاهی تنها به یک برگه و مداد احتیاج دارند و گاهی می‌توانند با انگشت خود روی هوا کلمات را بنویسند و برخی مواقع هم آن را روی خمیری که خود ساخته‌اند تمرین کنند. در تمام موارد، تکیه بر داشتن تنوع در انجام فعالیت است تا به دانش‌آموز کمک کند. در هر نمونه از تمرین از آن لذت ببرد و تمایل بیشتری برای ادامه راه در خود احساس کند.

کوتاه سخن

هر چند یکی از ابعاد تکنولوژی آموزشی استفاده از وسایل و رسانه‌های آموزشی در فرایند آموزش و یادگیری است، اما همچنان که از تعاریف آن برمی‌آید، تکنولوژی معنای وسیع‌تری را شامل می‌شود. تکنولوژی آموزشی روش مبتنی و متکی بر رویکرد سیستمی و کاربرد نظریه عمومی سیستم‌هاست و شامل سه بعد نرم‌افزاری (محتوایی)، سخت‌افزاری و روش حل مسائل تعلیم و تربیت است. و هدف اصلی آن ایجاد یادگیری مؤثرتر و پایدارتر و تغییر در کیفیت یادگیری و افزایش بازدهی آموزش است.

بر این اساس و با توجه به نتیجه مطالعات و پژوهش‌های انجام شده، توجه معلمان به بعد نرم‌افزاری تکنولوژی آموزشی می‌تواند در کنار بعدی دیگر، به داشتن کلاسی که در آن دانش‌آموزان تمایل بیشتری برای یادگیری دارند منجر شود و شوق یادگیری را افزایش دهد؛ احساسی که مطابق آن یادگیرنده در تمام دوران زندگی خود همچنان طالب یادگیری باشد و با پی‌گیری آن از چنین شرایطی لذت ببرد.

وجود دارد، فعالیت‌هایی را تعیین و اجرا کند. بدین ترتیب، واحدهای زمانی به تناسب تمرکز و پرهیز از خستگی دانش‌آموزان، و نیز تنوع فعالیت‌ها براساس مفاهیم و واحدهای یادگیری، در مدیریت کلاس درس اهمیت فراوانی دارند. بر این اساس، در طراحی آموزشی لازم است معلم طول زمان یک جلسه آموزشی خود را به بخش‌هایی تقسیم کند که بر مبنای آن دانش‌آموزان بتوانند در هر بخش فعالیت‌های گوناگونی انجام دهند و با شیوه‌های متنوع دست به تمرین بزنند. بدیهی است، لذت انجام دادن فعالیت‌ها به این طریق و یادگیری مفاهیم تازه می‌تواند به اشتیاق بیشتر فراگیرندگان بینجامد و در آن‌ها شوق پی‌گیری یادگیری و ادامه آن را فراهم آورد. دقیقاً در نقطه مخالف این شرایط، هنگامی که معلم در طرح درس خود تلاشی نمی‌کند تا به کمک فعالیت‌های متنوع و گوناگون و توزیع آن‌ها در بازه‌های زمانی کلاس، از خستگی دانش‌آموزان بکاهد، خود مانع اشتیاق آنان در ادامه یادگیری می‌شود.

تنوع فعالیت‌های آموزشی

چنانچه اشاره شد، از دیگر مقوله‌هایی که به شوق یادگیری در دانش‌آموزان کمک می‌کند، ایجاد تنوع در فعالیت‌هایی است که در کلاس درس به اجرا گذاشته می‌شوند. ممکن است این تصور که تنوع فعالیت‌ها به فضا و تجهیزات بسیاری نیازمند است، موجب شود برخی کلاس‌های درس تجربه خوبی از تنوع فعالیت‌ها نداشته باشند. این در حالی است که موارد زیادی از فعالیت‌های آموزشی مشمول تجهیزات خاصی نمی‌شود، بلکه به اندیشه و تدبیر خلاق معلم نیازمند

متنوع و مؤثر و دیگر بخش‌های فرایند یاددهی - یادگیری را شامل شود و آموزش را متحول و متنوع کند.

برای مثال، در تعریف تکنولوژی آموزشی داریم: «تکنولوژی آموزشی عبارت است از مجموعه روش‌ها و دستورالعمل‌هایی که با استفاده از یافته‌های علمی برای حل مسائل آموزشی، اعم از طراحی، اجرا و ارزشیابی، در برنامه‌های آموزشی به کار گرفته می‌شوند». همچنین، در تعریف مورد توافق صاحب‌نظران تکنولوژی آموزشی و انجمن تکنولوژی و ارتباطات آمریکا (AECT) چنین بیان شده است: «تکنولوژی آموزشی عبارت است از نظریه و عمل طراحی، تولید، کاربرد، مدیریت و ارزشیابی فرایندها و منابع یادگیری» (فردانش، ۱۳۸۸).

بر این اساس، تمامی فعالیت‌های متصور در کلاس درس می‌تواند شامل بهره‌گیری از تکنولوژی آموزشی شود و با تکیه بر تأثیرگذاری آن بر ایجاد شوق یادگیری در دانش‌آموزان مورد توجه ویژه قرار گیرد. نمونه‌های زیر مؤید این موضوع هستند.

زمان، ضامن اجرا

از جمله عوامل کلیدی در اجرای هر برنامه، توجه به زمان و استفاده درست از آن است. در طراحی آموزشی نیز تقسیم‌بندی فعالیت‌ها در زمان‌های معین مورد توجه است و ستون خاصی به آن اختصاص دارد. با این همه، موضوع مدیریت کلاس درس به‌عنوان یکی از مهارت‌های پایه معلمان، به مقوله زمان بستگی دارد.

در مدیریت کلاس درس، لازم است معلم تا پیش از وقوع بی‌انضباطی و خستگی دانش‌آموزان و در مدت زمانی که حداکثر تمرکز

* منابع

۱. زمانی، بی‌بی عشرت و افخمی خیرآبادی (۱۳۸۵). قابلیت‌های فناوری در فرایند یاددهی و یادگیری. رشد تکنولوژی آموزشی. دوره بیست و دوم. مهر ماه. شماره بی‌در بی ۱۷۷.
۲. فردانش، هاشم (۱۳۸۸). مبانی نظری تکنولوژی آموزشی. انتشارات سمت.